

Mavuku Ala Monanĩtw'e Nthĩĩ wa Kavuku ka Ūmbano wa Mwikalĩle wa Aklĩsto

MATUKŪ 4-10, MWEI WA 1

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĨ YA NGAI | ALIVAI 18-19

Ūthwii wa Kĩ-veva

w06 6/15 22 ¶11

“Mĩao Yaku Ko Nĩnĩmyendetee!”

11 Ūndũ wa kelĩ ūla watumaa Mĩao ya Mose yoo-nany'a kana Yeova nĩwathĩnĩkĩaa nga nĩ kwĩtikĩlya Aisilaeli maikakethae ndeenĩ sya mĩũnda yoo nĩ kana nga na ekali ma ūeninĩ methĩwe ma-tonya kũketha matialyo. Yeova atavĩtye Aisilaeli yĩla meũketha, metikĩlasye nga syũke kũkola-ny'a ūsyao ūla mwĩtiku. Aĩmi mayakethaa ndee sya mĩũnda yoo vyũ o na mayakolanasya nzavivũ kana ūsyao wa mĩthata ūla wetikanga. O na mayaaĩlĩte kũsyokea syove sya ngetha ila syoola mũũndanĩ. Mũvango ūsu woonanasya kana Yeova nũthĩnĩkĩaa nga, ekali ma ūeninĩ, syana ite aa-ĩthe, na aka ndiwa. Kwa w'o mũvango ūsu wa kũketha matialyo ndwaĩ laisi, ĩndĩ ūu nĩwamatetheeasya maikavoyae lĩu.—Alivai 19:9, 10; Kũtũngĩlĩlwa Kwa Mĩao 24:19-22; Savuli 37:25.

MATUKŪ 11-17, MWEI WA 1

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĨ YA NGAI | ALIVAI 20-21

“Yeova Nũvathĩte Andũ Make”

w04 10/15 11 ¶12

We Ūkalika Nthĩ Nzaũ?

12 O na ĩngĩ, ve ūndũ tũtaĩlĩte kũlwa nĩw'o. Ngai eeie Aisilaeli atĩĩ: “Kwondũ wa ūu kwatai mwĩao w'onthe ūla ngũmwĩaa ūmũnthĩ, nĩ kana mwĩthĩwe na vinya, na kũlika na kũmesya nthĩ, ĩla mwĩinga mũkamĩmesye.” (Kũtũngĩlĩlwa Kwa Mĩao 11:8) Nthĩ ĩsu noyo ĩwetetwe ĩandĩkonĩ ya Alivai 20:22, 24, yĩla yaĩtye: “Kwondũ wa ūu sũvĩai myamũlo yakwa

yonthe, na motw'io makwa onthe, mũkĩmekaka; nĩ kana nthĩ ĩla nĩmũtwaĩte mũmĩtũe, ndĩkaamũta-vĩke. ĩndĩ nĩnĩmũtavĩtye, ‘Mũkatiĩwa nthĩ yoo, na ngamũnenga mũmĩmesye, nthĩ yusũite ĩia na ūkĩ wa nzũkĩ.’” Kwoou, nĩ kana Aisilaeli malike Nthĩ ya Watho yaĩ no nginya methĩwe na ngwatanĩo nzeo na Yeova Ngai. ĩndĩ nũndũ mayaamwĩw'a Ngai, nĩweetikĩlilye masindwe nĩ Ambavilonĩ, na moosa nthĩ ĩla matwĩe.

it-1 1199

Ūtĩiwa

Ūtĩiwa nĩ kĩndũ kĩla kĩtĩiawa syana mũsyai akw'a, kana mũndũ ūngĩ ūla wĩ na kĩaanda kya kũtĩi-wa kĩndũ kĩu mwene akw'a. Ndeto ya Kĩevelanĩa ĩla ĩalyũlĩtwe ūtĩiwa nĩ *na-chal'*. Yonanasya kwo-sa, kana kũnengwa kĩndũ kwa nzĩa ya ūtĩiwa. (Mot 26:55; Esek 46:18) Ndeto *ya-rash'* mavinda angĩ nĩtũmĩkaa kwonany'a “mũtĩiwa wakwa” na mavinda angĩ ĩyonany'a “mũkatiĩwa.” (Mwa 15:3; Ali 20:24) O na ĩngĩ nĩyonanasya kwĩthĩwa na ūkũmũ wa “kũlũngya.” (Kũt 2:12; 31:3) Nayo ndeto ya Kikiliki *kle'ros* ĩla yaalyũlĩtwe ūtĩiwa mbeenĩ yoonanasya “kũkũna kula,” ĩndĩ yu yona-nasya “kĩaanda” kana “ũtĩiwa.”—Mt 27:35; Mek 1:17; 26:18.

it-1 317 ¶2

Nyũnyi

Ītina wa ĩla mbua mbingĩ ya ĩvinda ya Noa, nĩwoosie “kĩla nyũnyi ntheu” o vamwe na nyamũ ĩngĩ aithemba ta nthembo. (Mwa 8:18-20) Ītina, Ngai nĩweetikĩlilye andũ maĩsae nyũnyi, ĩndĩ ma-ĩkĩĩthya kana nĩmeta nthakame nthĩ. (Mwa 9: 1-4; sianĩsya na Ali 7:26; 17:13.) Kwĩthĩwa nyũnyi imwe syoonekaa syĩ “ntheu” ĩvindanĩ yĩu ūu woonanasya kana Ngai nĩweetikĩlĩte syuma-w'e ta nthembo; Mbivilia yonanĩtye kana nyũnyi nĩsyetĩkĩlĩtw'e kũtũmĩawa ta lĩu, kwoou vai nyũnyi yoonekaa yĩ “mbuku” kũvika ĩla Mĩao ya

Mose yambīie kūatīwa. (Ali 11:13-19, 46, 47; 20:25; Kūt 14:11-20) Maūndū ala matumaa nyūnyi imanyika kana nī “mbuku” mayonanītw’e nesa Mbivilianī. Mavinda maingī nyūnyi isu mbuku syatw’ikikaa nī ila iīsaa nyama, īndī ti syonthe iīsaa nyama syaī mbuku. Yu vai nyūnyi yīsīkīe ta mbuku, ūndū ūsu nīwathelile yīla ūtianīo mweū wambīiīw’e o tondū Ngai wamwonisye Vetelo woninī.—Mek 10:9-15.

Ūthwii wa Kī-veva

it-1 563

Kwītemanga

Mīao ya Ngai nīyavatīte andū kwītemanga mīi yoo kwondū wa akw’ū. (Ali 19:28; 21:5; Kūt 14:1) Kītumi nūndū Aisilaeli maī mbaī nthēu kwa Yeova, mbaī yake mwene. (Kūt 14:2) Kwoou Aisilaeli maaīlīte kwīvathana vyū na maūndū onthe makonetye ūthaihi wa mīvw’anano. O na īngī, mayaaīlīte kwonany’a kyevea kwa kwītemanga mīi yoo nūndū nīmeesī ūndū kwīthīawa mūndū akw’a na maī na wīkwatyo wa ūthayūkyo. (Nda 12:13; Avl 11:19) O na kwītemanga kūu kwīthīwa kwoonanasya kana mainengete mīi yoo ndaīa īla nī wūmbi wa Ngai.

MATUKŪ 18-24, MWEI WA 1

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĪ YA NGAI | ALIVAI 22-23

“Mboka Ila Syeekawa Nī Aisilaeli Itonya Kūtūmanyīsyā Kyaū?”

it-1 826-827

Mboka ya Kīmūtū Kīte Īlawā

Mūthenya wa mbee wa Mboka ya Kīmūtū Kīte Īlawā waī ūmbano mūtheu na īngī waī Savato. Mūthenya wa kelī, matukū 16, mwei wa Nisani kyove kya ūsyao wa mbee wa mbaale nthī ya Palestine kyaale kūtwāwa mūthembi. Īndī ūmbano ūsu ūtanamba kūvika vai mūndū waaīlīte kūya kīmūtū, kana līu wa mbaa ngetha

ūkaangītwe na mwaki, kana iia mbīu. Mūthembi aumasya kwa nzīa ya ngelekany’o ūsyao ūsu wa mbee kwa Yeova kwa kūvyūlangya kyove, na kumya katūlūme kate kīema ka mwaka ūmwe kethīwe nthembo ya kūvīvw’a, o vamwe na mūtu mūvinyu ūvulanītw’e na mauta na nthembo ya kūnyuwa. (Ali 23:6-14) Īvīndanī yīu vayaī mwīao woonanītye nthembo sya mbaa ngetha kana mūtu nīsyaaīlīte kūvīvw’a kīthembeonī, tondū athembi ītina mambīie kwīka. O na kau mbaī yonthe nīyanengetwe mwanya wa kumya ūsyao wa mbee, kīla mūsyī o na kīla mūndū aī na mwanya wa kumya nthembo ya kūtūnga mūvea īvīndanī yīu ya mboka.—Kuma 23:19; Kūt 26:1, 2.

Kīeleelo kya maūndū asu. Kūya kīmūtū kīte īlawā īvīnda yīu kwoosanīte na mīao īla Mose wanengetwe nī Yeova o tondū vonanītw’e īandīkonī ya Kuma 12:14-20, mūsoa wa 19 waītye: “Mīthenya mūonza kūtikoonēke īlawā nyūmbanī syenyu.” Nthīnī wa Kūtūngīlīlwa Kwa Mīao 16:3 kīmūtū kīte īlawā kītītwē “kīmūtū kya thīna,” na kīla mwaka kyalilikanasya Ayuti ūndū maumie na mītūkī nthī ya Mīsili (nūndū mayaī na īvīnda ya kwīkīa īlawā mūtunī ūsu [Kuma 12:34]). Kwoou, nīmalilikanāa kūthīnw’a na ūndū Aisīseli moo-voiw’e kuma ūkombonī. Yeova aisye “mīthenya yonthe ya thayū waku ūlīlīkane mūthenya ūla waumie nthī ya Mīsili.” Mbaī ya Isilaeli kūmānya kana nīyathaiw’e na kana Yeova nīwe wamovoi-sye nīkwatumie mambīia kwīthīawa na mboka isu itatū malilikanāa kīla mwaka.—Kūt 16:16.

it-2 598 ¶2

Vendekosito

Ūsyao wa mbee wa nganū waī wa vata mūnango kwī ūsyao wa mbee wa mbaale. Ilungu ilī sya īkūmi sya eva sya mūtu mūvinyu wa nganū (lita 4.4) vamwe na īlawā syaaīlīte kūua mīkate ilī. Syaaīlīte kūetwe kuma ‘motūonī moo,’ kwoou syeethīawa iilyī o ila maua kīla mūthenya mīsyī kwoou na ti kwondū wa maūndū matheu. (Ali 23:17) Nthembo sya kūvīvw’a na nthembo sya

naĩ syaaĩlĩte kumw’a na imūtũ isu, vamwe na nthembo ya mũuo vala maumasya tūtũlũme twĩlĩ. Mũthembi avyũlasya imūtũ na tūtũlũme mbee wa Yeova kwa kwĩkĩa kw’oko kwake ungu wa imutu isu na ungu wa ilungu sya tūtũlũme, kwonany’a kana nĩsyaumĩw’a Yeova. Ītina wa imūtũ isu na tūtũlũme tũu kumĩw’a Yeova, syaĩsawa nĩ mũthembi ta nthembo ya mũuo.—Ali 23:18-20.

MATUKŪ 25-31, MWEI WA 1

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĨ YA NGAI | ALIVAI 24-25

“Mwaka wa Yuvilii na Ūthasyo wa Īvinda Yũkĩte”

it-1 871
Ūthasyo

Ngai wa Ūthasyo. Yeova nĩ Ngai ũnengae andũ make ūthasyo. Nĩwathaisye mbaĩ ya Isilaeli kuma ũkomboni Misili. Ameie meethukĩĩsya wasya wake na kũkwataa mĩao yake makeethĩwa na ūthasyo vyũ. (Kũt 15:4, 5) Ndaviti aisye kana ‘makaathimĩka ala mamwendaa’ Yeova na mekalaaa nthĩnĩ wa maũvai ma Yelusaleme. (Sav 122:6, 7) Īndĩ o na ũu wĩ o vo, Mĩao yaĩtye kana ethĩwa mũndũ nĩ ngya aĩ atonya kwĩthoosya ta ngombo nĩ kana eanĩsye mavata make na ma andũ make. Īndĩ ĩtina wa ngombo kũthũkũma myaka thanthatũ, Mĩao nĩyeetikĩlĩtye ngombo isu ithaw’e mwaka wa mũonza. (Kuma 21:2) Mwakanĩ wa Yuvilii (ũla weethĩawa ĩtina wa myaka 50) nthĩ yonthe ya Aevelania nĩyeethĩawa na ūthasyo. Ngombo syonthe syeethĩawa na ūthasyo na kĩla ũmwe nĩwasyokeaa ng’ũndũ yake na mũvĩa wake.—Ali 25:10-19.

it-1 1200 ¶2
Ūtĩwa

Kĩtheka kya mũsyĩ kyeekaa kũtianĩwa kuma nzyawa ĩmwe kũthi ĩla ĩngĩ na kwoou kĩaĩ kĩa kũtewa kĩauma mũsyĩ ũsu vyũ. Mũndũ ũla wathooa kĩtheka eethĩawa ta wĩkĩte kũkĩkomboa nĩ

kana atetheke nĩ ũsyao ũla ũkũma vo. Thooa wathimawa kwĩanana na myaka ĩla yatiele nginya Yuvilii ĩla yaatĩe ĩvike. Kuma vau kĩtheka kyasyokeaa mwene ethĩwa ndaĩ anakĩthooa ĩngĩ kana akakyovosya Yuvilii ĩte mbiku. (Ali 25:13, 15, 23, 24) Mwĩao ũsu now’o waatĩawa ĩla nyũmba yĩ ndũanĩ (taoni) ĩte mbiĩe ikũthoo’wa nũndũ nyũmba isu syatalawa ũndũ ũmwe na ĩla syĩ isio sya mũndanĩ. Ethĩwa mũndũ nĩwathoosya nyũmba yaĩ nthĩnĩ wa ndũa mbiĩe, aĩ na ũthei wa kũmyovosya kana kũmĩthooa ĩngĩ ethĩwa eĩka ũu mwaka ũmwe ũte mũthelu kuma yĩla wamĩthoosye. Mwaka wathela atamyovoetye, yatw’ĩkaa ya ũla wamĩthooie vyũ. Īndĩ ndũanĩ sya Alivai, mũndũ aĩ na ũthei wa kwovosya nyũmba yake mavinda onthe nũndũ Alivai mayaĩ na isio sya ũtĩwa.—Ali 25:29-34.

it-2 122-123
Yuvilii

Mwĩao wa Yuvilii waatĩwa nesa nĩwasũvĩaa mbaĩ ndikavike vala twonaa nthĩ mbingĩ ivikite ũmũnthĩ. Kũndũ kwingĩ wĩthĩaa andũ nĩ ma mĩthemba ĩlĩ: athwii mũno na ala ngya vyũ. Nũndũ kĩla mũndũ nĩwatethekaa, o nayo mbaĩ nima nĩyatethekaa nĩkwĩthĩwa vai mũndũ wathĩnaa mũno ũkethĩa nũkũemwa nĩ kwĩka ũndũ ũtethya angĩ. Kĩla ũmwe aĩ atonya kũtũmĩa inengo syake na ũtonyi wake atethye mbaĩ yonthe. Nake Yeova nĩwaathimaa nthĩ ikasyaa vyũ. Aisilaeli nĩmamanyĩaw’a nesa, na meethĩwa me ewi, maĩ matonya kũtanĩa silikalĩ nzeo vyũ ĩtaĩ yonekana vandũ vangĩ ate o kwa ala masumbikĩtwe nĩ Ngai.—Isa 33:22.

Ūthwii wa Kĩ-veva

w09 9/1 22 ¶4
Yĩla Twavĩw’a

Ethĩwa Mũsilaeli nĩwokita na ũngĩ na amumya itho, Mĩao nĩyeetikĩlĩtye mũndũ ũsu waũmĩany’a osewe ĩtambya. O na ũu wĩ o vo, ũsu waũmĩw’a tiwe waĩlĩte kwosa ĩtambya yĩu ya

kwiyivanisya kana mündū wake wa mūsyī. Mīao nīyeetikilītye athi akaelesye ala me na ūkūmū kana asili ūndū ūsu nī kana mose itambya yīla yayilīte. Asili mamanya kana ūla ūmīisye ūngī ekie ūu kwa ngenda, nīwooseawa itambya nī kana yīthīwe ta ūkany’o kwake na kwa angī. Īndī ve maūndū angī maingī masiaw’a.

ĪTUKŪ 1-7, MWEI WA 2

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĪ YA NGAĪ | ALIVAI 26-27

“Ūndū Tūtunya Kūkwata Moathimo ma Yeova”

w08 4/15 4 ¶8

Leana Vyū na “Maūndū Matatethya”

⁸ Tūtunya kūtw’ikīthya “ūthwii” ta ngai ata? Kwasūanīa iūlū wa ivia yaī vandū mūndanī nthī ya Isilaeli. İvia ta yīu yaī yītunya kūtethya mūno kwaka nyūmba kana ūkūta. Īndī takeka mündū nīwayītūmīaa ta “kītūī” kana ‘ivia yīvanītwe’ kwo-ndū wa kūkunamīa, ūndū ūsu wīthīwa weethīwe ūthatyo kwa Yeova. (Ali. 26:1) O ta ūu, nītwaīle kwīthīwa na woni waīle iūlū wa mbesa. Nītwendaa mbesa nī kana twīanīsye mavata maitū, kana o tūkaitūmīa ūthūkūminī wa Yeova. (Mūta. 7:12; Luka 16:9) Īndī twambīa kwona kūmantha mbesa taw’o ūndū ūla wa vata kwī ūthūkūmi witū twī Aklišto, kwa nzīa īsu twīthīwa twaitw’ikīthya ta ngai. (*Soma 1 Timotheo 6:9, 10.*) Nthīnī wa nthī īno tūtweie ūmūnthī andū monaa kūmantha mbesa new’o ūndū ūla wa vata, īndī ithyī nītwaīle kūikīthya kana nītweethīwa na woni waīle iūlū wasyo.—1 Tim. 6:17-19.

it-1 223 ¶3

Kikīo

Nūndū Yeova nīwatūmīe Mose kwa nzīa ya mwanya, Mose nīweekie maūndū manene na ma kūtīsya (kwa Kievelania nī *moh-ra*) methonī ma andū ma Ngai. (Kūt 34:10, 12; Kuma 19:9) Ala maī na mūīkīo nīmeethīwe na kikīo kweleke-

la ūkūmū wa Mose. Nīmamanyie kana atūmīawa nī Ngai. O na īngī, Aisilaeli nīmaaīle kwīthīwa na kikīo kwelekelā vala vandū vatheu va Yeova. (Ali 19:30; 26:2) Ūu nī kwonany’a kana maaīle kūnenga vandū vau ndaīa nene vyū, kwa kūmū-thaitha Yeova ūndū wamatavītye na mayīthīwa na mwīkalīle wosanīte na mīao yake.

w91 3/1 17 ¶10

Ekai “Mūuo wa Ngai” Ūsūvīae Ngoo Syenyu

¹⁰ Yeova atavisye mbaī īsu atī: “Ethīwa mūka-ndaa myamūlonī yakwa, na kūkwataa mīao yakwa, na kūmīkaa; nīvo ngaete mbua yenyu ivīnda yayo, na nthī ikasyaa ūsyao wayo, na mītfī ya mūūnda ikasyaa ūsyao wayo. Nakwa ngamī-nenga nthī mūuo, na mūkakomaa, na vaiī ūla wītuma mūkīa: ngamina nyamū mbai nthī yenyu, o na ūvyū ndūkavītīle nthī yenyu. Na ngaendaa katī wenyu, na ngeethīwa Ngai wenyu, nenyu mūkeethīwa andū makwa.” (Alivai 26:3, 4, 6, 12) Aisilaeli mesaa kūtanīa kwīthīwa na mūuo nūndū mayai mathīnw’e nī amaitha moo, mayesaa kūnyivīwa nī syīndū, na maī methīwe na ngwatanīo ya vakuvī vamwe na Yeova. Īndī nī kana maunī-ke nī maūndū asu onthe, maaīle kūatīīa Mīao ya Yeova.—Savuli 119:165.

Ūthwii wa Kī-veva

it-2 617

Ūwau

Nīmawkatawa Nī Mowau Nūndū wa Kūtūla Mīao ya Ngai. Mbaī ya Isilaeli nīyakanītwe’ē ikatavw’a kana malea kūlūmany’a na ūtianīo woo vamwe na Ngai, maī maetewe ‘mūimū katī woo.’ (Ali 26:14-16, 23-25; Kūt 28:15, 21, 22) Maandīkonī, ūima wa mwīī kana wa kī-veva wīthīawa ūkonanītwe’ē na ūathimo wa Ngai, (Kūt 7:12, 15; Sav 103:1-3; Nth 3:1, 2, 7, 8; 4:21, 22; Ūvu 21:1-4), īndī ūwau wīthīawa ūkonanītwe’ē na nai na kwīthīwa tūte eanīu. (Kuma 15:26; Kūt 28: 58-61; Isa 53:4, 5; Mt 9:2-6, 12; Yoa 5:14) Kwoou, o na kau nīw’o kana mowau amwe Yeova

Ngai nīwe waeteae andū ĩmwe kwa ĩmwe, kwa ngelekany’o ta yĭla Miliamu, Usia, na Ngeasi ma-kūniwe na mangū, (Mot 12:10; 2 Mav 26:16-21; 2 Asu 5:25-27), veonekana kana mavinda maingĩ mowau na mothĩny’o ala makwataa andū maetawe no syĩndū ila itumaa andū mawaa ũmũnthĩ, kana nũndū wa mwĩkalĩle mũthũku wa mũndū ũmwe kana mbaĩ nima. Kwa w’o make-thaa kĭla mavanda; mĩi yoo nĩyo yaũmĩaa nũndū wa kwĩlikya mwĩkalĩlenĩ ũtaĩle. (Aka 6:7, 8) Namu ala meelikya mwĩkalĩlenĩ ũtaĩle wa ũlaalai, mūtũmwa Vaulo aisye kana Ngai “nĩwamaekie meke maũndū mavuku, nĩ kana mĩi yoo yanangĩwe ndaĩa katĩ woo . . . na kũkwata ũĩvanĩsyo mwĩanĩu, ũla ũmailĩte kwondū wa ĩvityo yoo.”—Alo 1: 24-27.

MATUKŪ 8-14, MWEI WA 2

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĪ YA NGAI | MOTALO 1-2

“Yeova Nũvangaa Andū Make”

w94 12/1 9 ¶4

Ūndū Twaĩle Kwonaa Ūthaithi wa Yeova Thayũnĩ Witũ

4 Ta kethĩwa waĩ kw’o ĩvinda ya tene, na ũyonw’a ũndū Aisilaeli mambĩte kambi weũnĩ, we wĩthĩwa woonie kyaũ? Wĩthĩwa woonie maeema maingĩ na mavangĩtwe nesa, ala matonya kwĩthĩwa maĩ na andū milioni itatũ kana o mbeange, na mbaĩ yonthe yaanĩtw’e nthĩnĩ wa ikundi sya mbaĩ itatũ itatũ, kĩkundi kĩmwe kĩkamba maeema ngalĩko ya ĩlũlũ, kĩngĩ ngalĩko ya ĩtheo, kĩngĩ wumĩlonĩ wa syũa, na kĩngĩ ũthũĩlonĩ wa syũa. O na ĩngĩ, wathengeangĩa vakuvangĩ waĩ ũtonya kwona ikundi ingĩ syambĩte maeema katĩkatĩ wa kambi. Ikundi isu inya syatũile katĩkatĩ wa kambi syaĩ sya mbaĩ ya Livai. Īndĩ katĩkatĩ vyũ kambinĩ ĩsu waĩ na mwako wa mwanya ũla waiĩwe na kĩtambaa. Mwako ũsu waĩ yĩla “ĩeema ya kũmbanĩa” ya-seũvitw’e nĩ Aisilaeli ala maĩ na “ngoo yĩ na

ũĩ” kwosana na mũvango wa Yeova.—Motalo 1: 52, 53; 2:3, 10, 17, 18, 25; Kuma 35:10.

it-1 397 ¶4

Kambi

Kambi ya Aisilaeli yaĩ nene mũno. Ūtalo wa aũme ma kaũ waĩ 603,550 tũte kũtala aka, syana, ala akũũ, na ala maĩ na mamutha monzu. Namu Alivai maĩ 22,000, na waĩ “nguthu ya elikya” ala mataĩ Aisilaeli, na onthe maĩ ta 3,000,000 kana o mbeange. (Kuma 12:38, 44; Mot 3:21-34, 39) Ūnene wa kĩsio kĭla kyaĩ kito-nya kwĩanĩa andū asu onthe ndwĩsikie nesa, na andū aingĩ manenganae ũnene wĩ kĩvathũkany’o. Yĩla mambie kambi vakuvĩ na Yeliko ndĩnĩ sya Moavi, Maandĩko monanasya kana kĩsio kyu kya-umĩte “Mbethi-yesimothi o kũvika Aveli-sitimu.”—Mot 33:49.

Ūthwii wa Kĩ-veva

it-2 764

Kũandĩkĩthw’a

Kũandĩkĩthw’a nĩ kwosa ũtalo wa andū kwa kũandĩka masyĩtwa moo kwosana na mbaĩ na kĭla mũsyĩ. Nĩ ũndū wakonetye maũndū maingĩ eka o kũtala ala me nthĩnĩ wa mũsyĩ. Kũandĩkĩthw’a kũla kũwetetwe Mbivilianĩ kwatetheesyaa maũndũnĩ me kĩvathũkany’o ta maũndũ makonetye kotĩ, kũmanya ala meũlika ũthũkũminĩ wa ita, kana (ala maĩ Alivai) kwaĩwa mawĩa nthĩnĩ wa ĩeema ya kũmbanĩa.

MATUKŪ 15-21, MWEI WA 2

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĪ YA NGAI | MOTALO 3-4

“Mawĩa ma Alivai”

it-2 683 ¶3

Mũthembi

Ungu wa Ūtianĩo wa Mĩao. Yĩla Aisilaeli maĩ ngo-mbo nthĩ ya Misili Yeova nĩwavathie makithathi ma

aŭme mbaĩnĩ ya Isilaeli methĩwe make yĩla wooaie makithathi onthe ma Misili nthĩnĩ wa ũla ũthĩny’o wa ikũmi. (Kuma 12:29; Mot 3:13) Makithathi asu maĩ methĩwe malĩ ya Yeova nĩ kana amatũmie ũthũkũminĩ wake wa mwanya. Ngai aĩ atonya kũtũmĩa makithathi asu methĩwe athembi na ma-isũvĩaa ĩeema ya kũmbanĩa. Īndĩ vandũ va ũu, oonie nũseo anyuve aŭme ma mbaĩ ya Livai nĩ kana meanĩsyie kĩanda kĩu. Kwondũ wa ũu aŭme Alivai maũngama vandũ va makithathi ma mbaĩ 12 sya Isilaeli (ũsyao wa ana ma Yosevu ala nĩ Evalaimu na Manase matalawa ta mbaĩ ilĩ). Yĩla ũtalo weekiwe, makithathi ma mbaĩ isu 12 ala maĩ na ũkũũ wa Mwei ũmwe na kwambata, maĩ aingĩ kwĩ aŭme ma mbaĩ ya Livai. ũtalo woo waĩ ĩũlũ na 273. Na kwoou Ngai eetya wovosyo wa sekeli itano (\$11) vandũ va kĩla ũmwe wa makithathi asu 273, na mbesa isu syaĩ inengwe Aluni na ana make. (Mot 3:11-16, 40-51) Ūndũ ũsu ũtanamba kwĩkĩka, Yeova aĩ aminie kũvathũla aŭme ma mũsyĩ wa Aluni, ala maĩ Alivai, nĩ kana matũmĩke ta athembi mbaĩnĩ ya Isilaeli.—Mot 1:1; 3:6-10.

it-2 241

Alivai

Mawĩa moo. Alivai maĩ ma mĩsyĩ ĩtatũ ya ana ma Livai, ala nĩ Ngelisoni, Koathi, na Melali. (Mwa 46:11; 1Mav 6:1, 16) Kĩla mũsyĩ waĩ na vandũ va kwamba maeema moo vakuvĩ na yĩla ĩeema ya kũmbanĩa, yĩla maĩ weũnĩ. Mũsyĩ wa Aluni ũla waĩ wa Akoathi, wambie maeema moo mbee wa ĩeema ya kũmbanĩa ngalĩko ya wumĩlonĩ wa syũa. Namo Akoathi ala angĩ mambiile maeema moo ngalĩko ya ĩtheo, Angelisoni ngalĩko ya ũthũĩlonĩ wa syũa, namo Amelali ngalĩko ya ĩũlũ. (Mot 3:23, 29, 35, 38) Wĩa wa kwamba ĩeema ya kũmbanĩa, kũyombo, na kũyĩkua waĩ wa Alivai. Īvinda ya kũmbũũka yavika, Aluni na anae maumasya vasia ũla waanĩtye Vala Vandũ Vatheu na vala Vandũ Vatheu Vyũ, na maivw’ĩka ĩsandũkũ ya ũtianiũ, ithembeo, na mĩio ĩngĩ nthieu ĩla ya-

tũmĩawa vo. Na ĩndĩ Akoathi maikua syĩndũ isu. Angelisoni makuaa itambaa sya ĩeema, syĩndũ sya kũyĩvw’ĩka, tama wa mũomonĩ, ngũa sya kũniinw’a sya nza, na makanda ma ĩeema. Amelali namo masũvĩaa mbwaũ sya ĩeema ya kũmbanĩa, mĩamba yayo, ituĩ, ĩĩndĩ, syambo na makanda masyo, na ituĩ sya nza ĩla syathyũlũlũkĩte ngalĩ syonthe.—Mot 1:50, 51; 3:25, 26, 30, 31, 36, 37; 4:4-33; 7:5-9.

it-2 241

Alivai

Īvindanĩ ya Mose Mũlivai ambĩiaa kũtethya wĩa wake w’ontho ĩeemanĩ ya kũmbanĩa avikya myaka 30. Amwe ma mawĩa asu nĩ ta kũkua ĩeema ya kũmbanĩa vamwe na mĩio yayo yĩla meũthama kuma vandũ vamwe kũthi vangĩ. (Mot 4:46-49) Nĩmambiĩasya kũtethya mawĩa amwe me na myaka 25, ĩndĩ ti ianda ĩla ngito ta kũkua ĩeema ya kũmbanĩa. (Mot 8:24) Īvindanĩ ya Ndaviti myaka ĩsu yaolilwe nginya yavika 20. Na kĩtumi nũndũ Ndaviti aisye kana ĩtina wa ĩkalũ kwakwa, ĩeema ya kũmbanĩa yĩyaĩ yĩendee kũtũmĩka, na kwoou vayaĩ na vata wa kũyĩkua. Mũlivai avikya myaka 50 nĩw’o waekaa ianda imwe ĩla syaĩ sya vata mũno. (Mot 8:25, 26; 1Mav 23:24-26) Alivai nĩmaaĩle kwĩthwa mesĩ Mĩao nesa, nũndũ mavinda maingĩ nĩmeetawa makasome mĩao ĩsu mbee wa andũ na maimamanĩsyia.—1Mav 15:27; 2Mav 5:12; 17:7-9; Nee 8:7-9.

Ūthwii wa Kĩ-veva

w06 8/1 23 ¶13

Īthĩwa wĩ Mũĩ na Ūikĩa Ngai!

¹³ Yĩla Ndaviti weeyoneie ũndũ Yeova wamũtetheisye e thĩnanĩ, ũu nĩwatumie amũkĩa na amũĩkĩia mũnango. (Savuli 31:22-24) Īndĩ mavindanĩ atatũ Ndaviti nĩwaekie kũmũkĩa Ngai na ũu watuma akwatwa nĩ mathĩna maito. Īvindanĩ ya mbee nĩ yĩla wavangie ĩsandũkũ ya ũtianiũ ya Yeova yĩkuwe na ĩkasya yĩtwaĩtwe Yelusaleme vandũ va kũeka Alivai mayĩkue na ituo

syoo o tondū Mīao ya Ngai yaitye. Yīla Usa, ūla waingite ikasya yīu, watatie kūkwata īsāndūkū yīu nī kana yīkavalūke, akwie vau kwa vau nūndū wa “ivītyo yake.” Nīw’o kana Usa nī-weekie naī ngito, īndī mavītyo maī ma Ndavitī nīkwīthīwa ndaaīka ūndū Mīao ya Ngai yawete-te na kīu kyaete mūisyō ūsu. Kwoou, kūmūkīa Ngai kwonasya kwīkaa maūndū kwosana na mūvango wake.—2 Samuēli 6:2-9; Motalo 4:15; 7:9.

MATUKŪ 22-28, MWEI WA 2

MAŪNDŪ MA VATA KUMA NDETONĪ YA NGAI | MOTALO 5-6

“Tūtunya Ata Kūatīia Ngelekany’o ya Anasili?”

it-2 477

Mūnasali

Ve isiīi itatū nene syeekīwe ala meevītaa wīvīto wa kūtw’īka Anasili: (1) Mayaaīle kūnyw’a kīndū kītonya kūmāmīla; o na mayaaīle kūya ūsyao o na ūmwe wa mūsavivū. Kīthīwe nī kīndū kīthī, kīu, kana kyūmīthītwe. O na mayaaīle kūnyw’a kīw’ū kya matunda ma mūtī ūsu kīthīwe no īndī kīkamūiwe, kana nīkyambīte kūekwa kīkew’a, kana kīkakaata. (2) Mayaaīle kwenza nzw’īī sya mītwe yoo. (3) Mayaaīle kūkwata kīmba, o na kīla kya mūndū wa mūsūyī vyū ta īthe, inyīa, mwana-a-inyīa, kana mwītu-a-inyīa.—Mot 6:1-7.

Wīvīto wa Mwanya. Mūndū w’onthē ūla weevītaa “wīvīto wa Mūnasali” eekaa ūu nī kana “evathe [aiwe ūtee, eyumye] ethīwe wa Yeova.” Ndeekaa ūu nī kana oneke nī andū mamūkathīīe aī nūndū nūkwoneka eyīimīte maūndū maingī. Vandū va ūu, “mīthenya yonthē ya kwīvathan’ya kwake [eethīawa e] mūtheu kwa Yeova.”—Mot 6: 2, 8; sianīsyā na Mwa 49:26.

Mīao īsu Anasali manengetwe yaī ya vata mūno

ūthāithinī wa Yeova. No ta mwīao ūla wane-ngetwe mūthembi mūnene. Aī na kīanda kītheu mūno na kwoou ndaaīle kūkiita kīmba, o na kya mūndū wa mūsūyī wa vakuvī vyū. Mūthembi mūnene na athembi ala angī aninī nīmavātītwe kūnyw’a mbinyu kana kīndū o na kīmwe kītonya kūmīla, yīla maendee na wīa woo mūtheu mbee wa Yeova nūndū wīa ūsū manengetwe waaīle kwoswa kwa ūito mūno.—Ali 10:8-11; 21: 10, 11.

O na īngī mwīao waitye kana Mūnasali (Kīevelania, *na-zir’*) “akeethīwa e mūtheu; akaeke nzw’īī sya mūtwe wake iasave.” Kwīka ūu kwaī ūvano woonasya ala angī kana we nī Mūnasali mūtheu. (Mot 6:5) Ndeto o īsu ya Kīevelania, *na-zir’* no yatūmīkaa yīla mūndū ūkūweta mī-savivū ‘ītasetwe’ īvindanī ya myaka mītheu ya Savato na ya Yuvīlii. (Ali 25:5, 11) Ūndū ūngī wa kwendeesyā nī kana kīla kīlāūnī kyaī ngalīko ya mbee ya īla ngovia ya mūthembi mūnene kyaandīkitwe ndeto, “Mūtheu kwa Yeova” na kyeetawa “ūvano mūtheu wa kwīyumya [Kīevelania, *ne’zer*, yosetwe o vala ndeto, *na-zir’* yosetwe].” (Kuma 39:30, 31) O ta ūu, o nakyo kīla kyeekīawa mūtwe nī asumbī etīkī-sye mauta ma Isīlaeli, kana ngovia ya ūsumbī, kyeetawa *ne’zer*. (2Sa 1:10; 2Asu 11:12) Kīkūndinī kya Kīklīsto, mūtūmwa Vaulo aitye kana mūndū mūka anengetwe nzwīī ndaasa vandū va kīndū kya kūvw’īka mūtwe. Nī kīndū woo-mbiwe nakyo kīmūlīlikanasya kana kīanda kyake kī kīvathūkany’o na kya mūndūūme na kana nīwaaīle kūlīlikanaa kwīnyivya mavinda onthe nūndū ūsu nīw’o mūvango wa Ngai. Kwoou mīao īsu Anasali asu atheu manengetwe yamalīlikanasya kyaū? Kūema kwenza nzwīī, (ūla nī ūndū mūndūūme ūtaaūmbwa ekae), kwīvathana vyū na mbinyu, o vamwe na kwīthīwa me atheu vyū nī maūndū mamalīlikanasya kana kwīlea vyū vamwe na kwīnyivīsyā kwenda kwa Yeova vyū nī maūndū ma vata mūno.—1Ko 11:2-16.

Úthwii wa Kĩ-veva

w05 1/15 30 ¶2

Makúlyo Kuma kwa Asomi Maitū

Samusoni aĩ Mūnasali wĩ kīvathūkany’o. Atanamba kūsyawa, mūlaĩka wa Yeova atavise inyia-ake ūũ: “Nūndū, sisya, ūkaitava, na ūkĩsyaa mwana; na wenzi ndūkaavike mūtwe wake; nūndū kana kau kakeethīwa Mūnasali kwa Ngai kuma ke ĩvunĩ: nake akambĩĩlya kūtangĩĩ Isilaeli kuma mokonĩ ma Avilisti.” (Asili 13:5) Samusoni ndaaĩyĩava nĩ kana atw’ike Mūnasali. Ngai nĩwe wamūvathie atw’ika Mūnasali na aendeeie kwĩthīwa e Munasali thayūnĩ wake w’onthē. Nūndū wa ūu, mwĩao ūla Anasali manengetwe ndwamwovete. Keka nĩwoovetwe nĩ mwĩao ūsu na aikiita kimba atataĩe, we wĩsūanĩa ethīwa eekie ata akambĩĩsya kwĩthīwa e Mūnasali ĩngĩ, nake asyaiwe e Mūnasali? Kwoou ve ūĩkĩĩthyo wĩanĩte ūkwonany’a kana vaĩ na ivathūkany’o o katĩ wa mĩao ĩla yoovete ala masyaawa me Anasali, na ala matwĩkaa Anasali kwa ngenda yoo ene.